

Newsletter Niemieckiego Instytutu Historycznego w Warszawie. Lipiec 2014 r.

Tematy:

Edytorial Wydarzenia Publikacje Terminy Personalia Na koniec

Edytorial

Droгие Czytelniczki, drodzy Czytelnicy,

poczytuję sobie za szczególny zaszczyt, że mogę powitać Państwa w tym wydaniu Newslettera jako nowy dyrektor Niemieckiego Instytutu Historycznego w Warszawie.

Choć jest to dla placówki badawczej zawsze istotna zmiana, to czytając niniejsze wydanie zauważą Państwo, że w minionym półroczu nie było w działalności Instytutu żadnych istotnych punktów zwrotnych. Działo się tak dlatego, że mimo stosunkowo długiego, trwającego od lata zeszłego roku okresu przejściowego, nie poniosła uszczerbku różnorodna działalność Instytutu, skupiona przede wszystkim na badaniach i transferze wiedzy. Bez ograniczeń trwała realizacja bieżących przedsięwzięć badawczych, działalności wydawniczej, odbywały się sesje naukowe, cykle wykładów i kolokwiów, sprawowano intensywną opiekę nad licznymi stypendystami i praktykantami. Mimo braku rozstrzygnięć w niektórych sprawach, udało się w całości zachować klarowny profil działalności naszej placówki.

Zawdzięczamy to nie tylko długofalowej stabilności Instytutu, który w zeszłym roku obchodził dwudziestą rocznicę swego istnienia. Bardzo ważne okazało się również to, że budowany był on na trwałym fundamencie. Nie mniej istotna była pewność, z jaką kierowano NIH w Warszawie w okresie przejściowym, który trwał od późnego lata 2013 do końca marca 2014 roku. Profesorowi dr. Horstowi Möllerowi

i zastępczyni dyrektora, dr hab. Ruth Leiserowitz chciałbym wyrazić za to jak najserdeczniejsze podziękowania. Podziękowania należą się również sprawnie działającej dyrekcji administracyjnej oraz wszystkim pracownikom Instytutu.

Zmiana na stanowisku dyrektora, a dotyczy to nie tylko takiego jak nasz pozauniwersyteckiego Instytutu, uchodzi za udaną, gdy na krótką metę przebiega w sposób możliwie jak najmniej zauważalny, w średniej zaś i długiej perspektywie czasowej prowadzi do powstawania nowego profilu działalności i przyczynia się do dalszego rozwoju instytucjonalnej „tożsamości”. To, że akcent padał dotychczas na kontynuację nie oznacza zatem, że Instytutu nie czekają w perspektywie żadne merytoryczne zmiany. Zmiany te wynikać będą chociażby z długości trwania poszczególnych projektów badawczych. Przekształcenia będą uzupełniały i poszerzały obecny profil działalności Instytutu, łącząc w sobie w korzystny sposób kontynuację i innowacyjność. Dlatego już w następnym wydaniu przeczytają Państwo o pierwszych krokach zmierzających ku objęciu badaniami Instytutu nowych obszarów tematycznych.

Pierwszym takim obszarem będą procesy tworzenia się regionów i formy regionalności, pozostające w ambiwalentnym związku z integracją i dyferencjacją. Drugi obszar obejmować ma niezwykle aktualne i wymagające interpretacji kwestie roli, jaką pełni historia we współczesnym, (po)nowoczesnym społeczeństwie, wychodzące przy tym wyraźnie poza ramy badanych dotychczas stref tematycznych: pamięci i polityki historycznej. W obu wypadkach współczesna Polska i historia Polski mają stanowić punkt wyjściowy dla środkowoeuropejskich badań porównawczych.

Tyle na temat bieżących planów. Co wydarzyło się w Instytucie w ciągu ostatnich sześciu miesięcy i jakie konkretne wydarzenia mamy przed sobą, o tym dowiedzą się Państwo na następnych stronach.

Z serdecznymi życzeniami

Miloš Řezník

Od rozpadających się państw do „eurokryzysu”. Konferencja o kryzysach gospodarczych jako strukturalnych przełomach w dziejach Europy

Widmo krąży po Europie, widmo kryzysu. Co właściwie kryje się pod tym pojęciem? Czy jest to strukturalny kryzys banków, kryzys waluty euro, czy też światowy kryzys gospodarczy? A może jednak „tylko” regres koniunkturalny, a więc recesja? Nieurodzaje, przesunięcia szlaków handlowych, załamania monetarne, bankructwa państw, wojny i bańki spekulacyjne. Wszystkie te zjawiska miały każdorazowo swoje specyficzne gospodarcze, ale i polityczne, społeczne, demograficzne i ekologiczne przyczyny, które oddziaływały na życie ludzi i powodowały godne uwagi sprzężenia zwrotne. Celowo pomyślana jako obejmująca wiele epok, przeprowadzona w dniach 22–24 stycznia 2014 konferencja „Kryzysy gospodarcze jako strukturalne przełomy. Przyczyny i następstwa od średniowiecza do współczesności” zajmowała się tymi sprawami i starała się ocenić dawne kryzysy.

W przyjemnej atmosferze, jaka panuje w siedzibie Instytutu w Pałacu Karnickich, historyczki i historycy z Niemiec i Polski, ale także z Austrii, Cypru i Wielkiej Brytanii wymieniali poglądy na ten ciekawy i na wskroś aktualny temat badań historycznych. Obejmujące wiele epok podejście do tematu okazało się intelektualnie wzbogacające i ożywiało dialog między naukowcami, częściowo zajmującymi się bardzo oddalonymi od siebie obszarami badawczymi i stosującymi różne podejścia metodologiczne. W ten sposób udało się poruszyć zarówno temat rozpadających się wczesnośredniowiecznych państw i skutków epidemii dżumy w XIV wieku, jak i załamania się monopolistycznego socjalizmu oraz zawirowań na rynkach finansowych począwszy od 2008 roku. Wykłady wygłoszone na konferencji pokazały jasno, że pojęcie „kryzysu” funkcjonuje niezależnie od kontekstu i bynajmniej nie jest tożsame z przełomami strukturalnymi. Planowana jest publikacja materiałów pokonferencyjnych.

The Pacification of Post-World War Europe. Continuity and Breaks in Mentalities and Politics

Kontynent europejski uchodzi obecnie za jeden z najbardziej pokojowych regionów na Ziemi. Na trafność tej oceny, mimo sporadycznych, regionalnych zakłóceń (np. w byłej Jugosławii), składa się wiele przyczyn. Oprócz tyleż odstraszać, co dyscyplinującego kontynent powstania bloków państw w czasie zimnej wojny, jako jedną z przyczyn postrzega się zasadniczą zmianę sposobu myślenia o wojnie i pokoju w kontekście obu wojen światowych. W Unii Europejskiej wojny te (i Holokaust) są swego rodzaju negatywnym mitem założycielskim „pokojowego projektu europejskiego”. Również w byłych krajach komunistycznych, mimo wojowniczości tamtejszych reżimów, taki proces uczenia się na błędach miał miejsce w okresie powojennym. Na tej podstawie można by sądzić, że dzisiejsze narody europejskie są nie tylko nastawione pokojowo do wewnątrz, ale jednocześnie opowiadają się za antymilitarną polityką zagraniczną i takąż polityką bezpieczeń-

stwa. Obraz taki, w negatywnej formie („nieskłonni do obrony” Europejczycy), istnieje również w innych mocarstwach, jak choćby w USA i w Rosji.

Mając to na uwadze uczestnicy przeprowadzonej w dniach od 20 do 22 lutego 2014 roku w NIH w Warszawie międzynarodowej konferencji dyskutowali na temat istoty i skutków „upokojowienia” Europy po 1945 roku. W jej trakcie okazało się, że pojęcie to (co sugeruje znak zapytania w tytule) jest niezwykle różnorodnie znaczeniowo, i że dopiero dyskurs historyczny może nasycić je treściami. Zbiorczymi pojęciami były w tym wypadku ideologie polityczne, koncepcje zagospodarowania przestrzeni, stosunki cywilno-wojskowe, czy też stosunek Europejczyków do supermocarstw. Mimo skoncentrowania uwagi na takich krajach, jak Niemcy, Włochy czy Związek Radziecki, uczestnikom udało się wyciągnąć kilka ogólnych wniosków. Tak więc na płaszczyźnie politycznej, ponad granicami systemowymi, daje się zauważyć postępujące stopniowo „upokojowienie”, które miało swoje strukturalne i strategiczne przyczyny, ale przebiegało niezależnie od zjawisk normatywnych. Społeczeństwa przeżywały pewne koniunktury: istniejące w wielu krajach do lat pięćdziesiątych XX wieku antywojenne nastawienie ustąpiło miejsca przyzwyczajeniu się do zimnej wojny, zanim w późnych latach siedemdziesiątych XX wieku, ponad granicami bloków, rozwinął się nowy ruch pokojowy. W trakcie przechodzenia do okresu „europejskiego” narodowe sztance myślowe były nie tyle przekazywane, co integrowane. W Europie Zachodniej zaczęło się rozprzestrzeniać myślenie ponadnarodowe, ale dopiero po 1990 roku mogło powstać ogólnoeuropejskie poczucie solidarności.

Rozwój badań nad Zagładą gdy zabraknie ocalałych i świadków

Na 10. Debatę Lelewelowską na temat „Rozwój badań nad Zagładą po „odejściu” ocalałych i świadków” NIH zaprosił w czwartek, 27 lutego. Prof. Barbara Kirshenblatt-Gimblett (Muzeum Historii Żydów Polskich w Warszawie), prof. Edyta Gawron (Zakład Historii Żydów na Uniwersytecie Jagiellońskim w Krakowie) i dr Ingo Loose (Instytut Historii Współczesnej Monachium-Berlin) dyskutowali na temat tezy, że przed badaniami nad Shoah otwierają się obecnie nowe drogi, gdyż ten zasób źródeł uchodzić będzie w najbliższej przyszłości za zamknięty. Nadszedł czas, by na nowo zbadać konteksty i przeanalizować zgromadzone w różnych okresach i okolicznościach relacje i zeznania naocznych świadków. Prof. Kirshenblatt-Gimblett przedstawiła nową galerię przyszłej stałej wystawy poświęconej Holokaustowi w Muzeum Żydów Polskich i podkreśliła, że nie będzie ona zawierała jakichkolwiek wywiadów ze świadkami wydarzeń, a wystawa korzystać będzie jedynie z relacji powstałych w tamtym czasie i w tamtym miejscu (na terenie byłego Getta Warszawskiego, na którym znajduje się muzeum). Gawron wskazała w swoim zagajeniu, że nie tylko śmierć świadków zmienia badania, ale również rozpadanie się miejsc zagłady przynosi nowe wyzwania. Jednocześnie wskazała na rosnące znaczenie drugiego i trzeciego pokolenia tych, którzy przeżyli. Loose podkreślił w swoim wystąpieniu, że zajmowanie się wszystkimi dyskursami nie oznacza, że wiemy już wszystko o Holokauście. W dyskusji, jaka

się następnie wywiązała mówiono o różnej jakości relacji ocalałych i świadków, a także o różnych funkcjach i sposobach podejścia do tematu przez muzea. Pytano także o to, jakie środki i procedury należałoby zastosować, aby wspomnienie o Holokauście na stałe utrwaliło się w pamięci kulturowej. W jaki sposób przyszłe pokolenia traktować będą tę pamięć? Uczestnicy panelu jednogłośnie stwierdzili, że historycy, muzealnicy i organizatorzy obchodów rocznicowych stoją w tej dziedzinie przed nowymi, niesprecyzowanymi jeszcze jasno wyzwaniami.

Zdjęcia rodzinne jako źródło historii wschodnioeuropejskiej 1944–1960

Pierwsze z czterech zaplanowanych warsztatów na temat „Zmienione uwarunkowania i stosunki”. *Zdjęcia rodzinne jako źródło historii wschodnioeuropejskiej 1944–1960* zgromadziły 27 i 28 marca badaczki i badaczy z Estonii, Łotwy, Litwy, Czech, Polski i Niemiec. W tym interdyscyplinarnie zaprojektowanym przedsięwzięciu uczestniczą, oprócz historyków, socjologowie, historycy kultury, sztuki i fotografii oraz antropologowie. We wprowadzającym wykładzie Ruth Leiserowitz (NIH w Warszawie) opisała cele tego projektu sieciowego. Chodzi o zbadanie zmian w stosunkach i związkach rodzinnych, pokoleniowych, międzypłciowych, w środowiskach pracy, jakich doświadczyły społeczeństwa w Europie Wschodniej po roku 1944. Punktem wyjścia jest tu stwierdzenie, że niezbadane pozostaje to właśnie pierwsze powojenne dziesięciolecie, w którym ujawniły się długofalowe i różnorodne następstwa wojny w we wschodnich krajach Europy, a specyficzne, nowopowstałe zjawiska tego okresu rekonstruowane były jedynie w ściśle etnicznych perspektywach. Można jednak zakładać, że społeczne skutki procesów sowiezycyjnnych były wschodnioeuropejskim fenomenem, który można zbadać i opisać z ponadnarodowej perspektywy. We wstępnej dyskusji panelowej, którą poprowadziła Maren Röger (NIH Warszawa) przedstawiono historyczne perspektywy pierwszej powojennej dekady, przy czym Marcin Zaremba (Uniwersytet Warszawski) skoncentrował się na tym co działo się w polskim społeczeństwie, Vida Zelče (Uniwersytet Łotewski Ryga) przeanalizowała rolę kobiet w powojennym społeczeństwie łotewskim, a Olaf Mertelsmann (Uniwersytet w Tartu) referował na temat różnych aspektów sowiezycacji w Estonii. W swoim bogato ilustrowanym wieczornym wykładzie „Visual History. Institutions and Media of Visual Memory” Annette Vowinckel (Centrum Badań nad Dziejami Współczesnymi w Poczdamie) przedstawiła na podstawie kilku zapadających w pamięć przykładów pracę i sposób działania fotoreporterów w XX wieku. Drugiego dnia odbyły się następane, obficie ilustrowane prezentacje Marii Černej i Kateřiny Čapkovéj (obie z Instytutu Historii Współczesnej Akademii Nauk w Pradze). Černa referowała kwestie ciągłości i braku ciągłości, normalności i społecznokulturowych osobliwości w życiu czeskiej klasy średniej, Čapková zaś, na podstawie zdjęć rodzinnych, omówiła temat żydowskich doświadczeń wyniesionych z XX wieku. Silvia Pocyte (Instytut Historii i Archeologii Obszaru Bałtyckiego na Uniwersytecie w Kłajpedzie) zaprezentowała działający tam elektroniczny bank zdjęć „Historia(e) z rodzinnego albumu zdjęć 1944–1960”. Poszczególne zasoby, zgromadzone przez warszawską fundację „Archeologia Fotografii” przedstawiły jej działaczki

Marta Szymańska i Karolina Puchała-Rojek. Eva Pluhařová-Grigienė (Uniwersytet Humboldta w Berlinie) wyjaśniła, jakie metody badawcze z dziedziny historii sztuki i jakie dyskursy dają się zastosować w odniesieniu do albumów i zdjęć rodzinnych. Prezentacje, a szczególnie przedstawiony w ich trakcie bogaty materiał wizualny, wywoływały ożywione dyskusje głównie na temat posługiwania się źródłami wizualnymi prywatnego pochodzenia. Ponadto okazało się, że istnieje znacznie więcej materiału, który należałoby przejrzeć i zbadać, aby odpowiedzieć na zadane pytania. Drugie warsztaty zaplanowane są na koniec października 2014 roku.

Walka o lojalności Polaków w czasie I wojny światowej

Od kilku lat I wojna światowa jest jednym z priorytetów w badaniach NIH w Warszawie. Obok własnych pojedynczych projektów badawczych Instytut jest partnerem „1914–1918 online”, powstającej na Wolnym Uniwersytecie w Berlinie „International Encyclopedia of the First World War”. Dzięki szczeremu wsparciu Polsko-Niemieckiej Fundacji na rzecz Nauki wybitni międzynarodowi naukowcy mogli napisać obszerne artykuły, które zostały oddane do dyspozycji Encyklopedii. Uczestnicząc w tym przedsięwzięciu Instytut wnosi swoje kompetencje odnośnie do Polski i krajów bałtyckich do globalnego dyskursu naukowego, który dotychczas głównie koncentrował się na froncie zachodnim.

Najważniejsze wyniki badań zostaną w tym i przyszłym roku przedstawione na kilku konferencjach w Warszawie i zagranicą. Pierwszą z nich była przeprowadzona w dniach 3–4 kwietnia doroczna konferencja Niemieckiego Towarzystwa Wiedzy o Europie Wschodniej (DGO) pod tytułem „I wojna światowa na wschodzie Europy”, która odbyła się na Uniwersytecie w Monastyrze. Niemiecki Instytut Historyczny uczestniczył w niej organizując dyskusje panelową pod tytułem „Walka o lojalności Polaków”. Dwaj współpracownicy NIH, Jens Boysen i Stephan Lehnstaedt omówili politykę narodowościową państw centralnych w Polsce, Piotr Szlanta natomiast, do niedawna współpracownik „Encyklopedii” w Instytucie, zastanawiał się nad polskimi doświadczeniami okupacyjnymi. Eduard Mühle, były dyrektor NIH, był moderatorem tej dyskusji panelowej, która odbyła się przed znaczącą publicznością w Auditorium Maximum Instytutu Anglistyki.

Controversies, Conversion and Dialogue – Jews and Christians in Time and Place. Conference in Honour of Elchanan Reiner

Z okazji przejścia na emeryturę profesora Elchanana Reintera (Uniwersytet w Tel Awiwie/Instytut Shalom Hartman w Jerozolimie), Uniwersytet Hebrajski (Jerozolima) zorganizował wspólnie z Instytutem Judaistyki Uniwersytetu Jagiellońskiego w Krakowie i we współpracy z Niemieckim Instytutem Historycznym w Warszawie konferencję naukową, która odbyła się w dniach 22–23 czerwca w Krakowie, w tamtejszym Collegium Maius.

Było to wydarzenie naukowe, które pod tytułem „Controversies, Conversion and Dialogue” zgromadziło towarzyszy drogi naukowej i uczniów Elchanana Reintera, który jest znanym specjalistą w dziedzinie historii kultury Żydów aszkenazyjskich w Europie Środkowowschodniej w XVI i XVII wieku. W centrum zainteresowania uczestników konferencji znajdowały się następujące tematy: miejscowa koncepcja tradycji żydowskiej, żydowska kultura druku, konwersja na chrześcijaństwo, jak również wymiana chrześcijańsko-żydowska. Organizatorzy celowo wybrali Kraków na miejsce konferencji, gdyż z tym miastem wiążą się główne aspekty badań Reintera nad początkami drukowanej książki hebrajskiej oraz historią nowożytnych studiów religijnych, jak również szkół Talmudu (Jesziwot). Spośród wielu imponujących prezentacji przedstawionych przez uczniów, kolegów i przyjaciół uczzonego, którzy reprezentują szerokie spektrum naukowe, wymienić tu można zaledwie kilka. Należy to obowiązkowo uczynić w wypadku referatu filozofa religii Daniela Boyarina (Berkeley), który pod tytułem „Talmud as Travelling Homeland” mówił o diasporze jako koncepcji przestrzennej, w której ojczyznę definiuje się poprzez odniesienia kulturowe, i opisał diasporę jako praktykę dyskursywną. Specjalista w dziedzinie ksiąg i bibliista Theodor Dunkelgrün (Uniwersytet Cambridge) przedstawił w referacie „Joseph Scaliger and the learned culture of 16th century Ashkenazi Jewry” wyniki analizy książek z podręcznej biblioteki tego wielkiego uczonego drugiej połowy XVI wieku, dzięki czemu dowieść można istnienia jego naukowych kontaktów m. in. z Pragą i Krakowem. Również referat Hanny Zaremskiej (Polska Akademia Nauk w Warszawie) pod tytułem „Punishment for Homicide in Polish und Jewish juridical Practice in the 15th c.” koncentrował się na krakowskich praktykach. Ożywione dyskusje *scientific community* były dodatkowo pobudzane przez *genius loci* i dawały, pospołu z referatami i prezentacjami, fascynujący wgląd w gęsty krajobraz badań dotyczących aszkenazyjskich Żydów i ich sąsiadów chrześcijan.

Współdział NIH Warszawa w „National Day” niemieckich i austriackich studentów Kolegium Europejskiego w Natolinie

Kolegium Europejskie (College of Europe) w Warszawie-Natolinie powstało w 1992 roku jako „wschodni” odpowiednik istniejącej już od 1949 roku w belgijskiej Brugii podyplomowej szkoły studiów europejskich. W dziedzinie edukacji utworzenie Kolegium w Natolinie wyprzedziło o dobre dziesięciolecie rozszerzenie Unii Europejskiej na Wschód.

Tak jak w samej UE, również w Kolegium Europejskim ważnym źródłem inspiracji jest twórcze napięcie, jakie powstaje w zderzeniu europejskiej jedności z narodową różnorodnością. Dlatego tradycją wśród uczącej się w Kolegium przez rok wielonarodowej braci studenckiej stało się organizowanie przez poszczególne grupy narodowe samodzielnie, bądź we współpracy z innymi narodowościami, „Dnia Narodowego”, w czasie którego w najróżniejszy sposób przedstawia się własny kraj.

Dnia 11 marca 2014 roku przyszła kolej na studentów z Niemiec i Austrii. Urządzili oni wspólnie „German-speaking National Day”. Oprócz wykładów, występów muzycznych, projekcji filmów i serwowania tradycyjnych potraw oraz napojów, zorganizowali także dyskusję panelową. Ministrowie pełnomocni w ambasadach Austrii i Niemiec w Warszawie, pani Stella Avallone i pan Joachim Bleicker, przedstawili z własnej perspektywy i z ogólnohistorycznego punktu widzenia sytuację w swoich krajach przed i po 1989 roku. Przekazali swoje spostrzeżenia jako „świadkowie czasu” – wszak dzisiejsi studenci nie znają tego okresu z autopsji – jednocześnie nawiązując do teraźniejszości w zjednoczonej Europie.

Prowadzenia dyskusji podjął się na zaproszenie organizatorów dr Jens Boysen z NIH w Warszawie. Jest on absolwentem Kolegium Europejskiego i od czasu swojego tam studiowania stale obserwuje rozwój sytuacji w Polsce i Europie Środkowowschodniej. Wymianę opinii na podium, ciekawą przez to, że zawierała osobiste wspomnienia, śledziło liczne grono studentów. Dlatego tę formę współpracy między NIH w Warszawie a Kolegium Europejskim uznać można za udaną.

Prezentacje książkowe

Kult poległych w Polsce i Niemczech w XX wieku

Dnia 9 kwietnia Instytut Goethego w Warszawie i Niemiecki Instytut Historyczny w Warszawie wspólnie zaprosiły na imprezę pod tytułem „Kult poległych w Polsce i Niemczech w XX wieku”. Historyk i politolog prof. em. Peter Reichel (Berlin) czytał fragmenty swojej najnowszej książki pt. „Blask i cień niemieckiej samooceny. Symbole narodowe Rzeszy i Republiki”, która ukazała się w 2012 roku. Prof. Reichel wyjaśnił licznie zgromadzonej publiczności, że w XXI wieku w dużym stopniu zanikła niemiecka powściągliwość wobec symbolicznych form autoprezentacji. „Wydaje się, że dopiero dziś udaje się uwolnić od uprzedzeń i wątpliwości w tym zakresie”, mówił. Gdy zakończył swoją relację o niektórych niemieckich dyskusjach i sporach o miejsca pa-

mięci i pomniki, i zrelacjonował niektóre niemieckie debaty odnoszące się do historii, wywiązała się ożywiona dyskusja z prof. Robertem Trabą (Centrum Badań Historycznych Polskiej Akademii Nauk w Berlinie). Traba, który często zajmował się zagadnieniami pamięci kolektywnej w Polsce i w Niemczech, uważa, że „obecność historii w przestrzeni publicznej to palimpsest, czyli nakładające się na siebie warstwy interpretacyjne przeszłości“. Jego zdaniem takie rozumienie historii jest jedyną możliwą drogą opowiadania przeszłości. Materialne ślady przeszłości nie dematerializują się tak po prostu, ale można je na nowo zinterpretować. Zainteresowana publiczność i obaj naukowcy uczestniczyli następnie w żywej dyskusji, obfitującej w liczne, wyostrzone trafnymi pointami argumenty.

Prześladowanie Żydów w Polsce pod okupacją niemiecką

Dziewiąty tom publikacji „Prześladowanie i eksterminacja europejskich Żydów przez nazistowskie Niemcy w latach 1933–1945”, pt. „Polska Generalne Gubernatorstwo sierpień 1941–1945” został zaprezentowany 20 maja przed licznie zgromadzoną publicznością w sali konferencyjnej Niemieckiego Instytutu Historycznego w Warszawie. Wydany niedawno tom jest częścią długoterminowego przedsięwzięcia, finansowanego przez Niemiecką Wspólnotę Badawczą, które urzeczywistnia Instytut Historii Współczesnej Monachium-Berlin (IfZ) we współpracy z innymi instytucjami. W sumie trzy tomy tej wielkiej publikacji są poświęcone prześladowaniom, dyskryminacji, gettoizacji i zagładzie polskich Żydów. Zaprezentowany tom o Generalnym Gubernatorstwie w okresie od lata 1941 do 1945 roku został opracowany przez Klaus-Petera Friedricha (Marburg). Prof. dr emeritus Horst Möller przedstawił w imieniu grona wydawców tę obliczoną na 16 tomów publikację źródłową. Dr Ingo Loose omówił specyfikę tomu i kryteria doboru dokumentów, które w przeważającej części pochodzą z polskich archiwów. Ok. 10% zawartych w tym tomie tekstów jest zredagowanych w jidysz. Ze źródeł tych wynika, że wiedza o niemieckich planach zagłady polskich Żydów była w getcie warszawskim znacznie większa niż na polskich terenach przyłączonych do Rzeszy.

Dziennikarka radiowa Elżbieta Uzdańska przeczytała na zakończenie kilka opublikowanych w tomie relacji i list pożegnalny.

Następnie Horst Möller, Ingo Loose i prof. dr Adam Daniel Rotfeld (b. minister spraw zagranicznych, Warszawa) wzięli udział w dyskusji, którą poprowadziła Ruth Leiserowitz. Rotfeld podkreślił, że publikacja jest wartością samą w sobie i zwrócił uwagę na szczególne znaczenie źródeł, które unaoczniają pojedyncze losy. Zaznaczył też, że będąc świadkiem zagłady Żydów uważa, że niezwykle ważne jest, aby „przekazywać pałeczkę w sztafecie pamięci“. Ingo Loose stwierdził, że publikacja zawiera unikalny, niezwykle gęsty przekaz i jest pomnikiem piśmiennictwa ku czci ofiar Holokaustu. Horst Möller z kolei wskazał w swoim podsumowującym wystąpieniu, że dzięki publikacji powstała możliwość porównania różnych europejskich perspektyw postrzegania zagłady Żydów.

Raporty grup operacyjnych (Einsatzgruppen) z Polski 1939

Przeszło sto osób wypełniło 3 czerwca berlińskie Miejsce Pamięci „Topografia terroru” w oczekiwaniu na prezentację „Raportów grup operacyjnych (Einsatzgruppen) z Polski 1939”, które na zlecenie NIH wspólnie wydali w zeszłym roku w berlińskim wydawnictwie Metropol-Verlag Stephan Lehnstaedt i Jochen Böhler. Prezentacja, którą „Topografia terroru” zorganizowała we współpracy z Centrum Badań Historycznych Polskiej Akademii Nauk w Berlinie, NIH i wydawnictwem Metropol-Verlag, była częścią cyklu wykładów z okazji 75. rocznicy niemieckiej napaści na Polskę.

Obaj autorzy dyskutowali z Jürgenem Matthäusem z US Holocaust Memorial Museum i berlińską publicznością na temat wartości źródłowej raportów i wyzwań, przed jakimi stają współczesne badania historyczne nad sprawcami. Lehnstaedt nakreślił w swoim referacie kolejne perspektywy badawcze, jakie pojawiły się dzięki tej publikacji źródłowej i sformułował kilka dezyderatów pod adresem przyszłych badań. Böhler opowiedział o szefach administracji cywilnej, a więc tych urzędnikach, którzy w 1939 roku, na polecenie Wehrmachtu, podjęli działalność w Polsce i tworzyli tam nowe struktury administracyjne. Pokazał w swoim referacie, jak można zrekonstruować tę działalność na podstawie raportów grup operacyjnych i jak bezproblemowo funkcjonowała współpraca między Wehrmachtem a Policją Bezpieczeństwa. W trakcie obfitującej w szczegóły dyskusji z publicznością pojawił się cały szereg merytorycznych pytań i sugestii, które w głównej mierze dotyczyły ukazania nowych kontekstów w ramach dalszych badań nad Holocaustem, szczególnie w stosunku do mordów popełnianych przez grupy operacyjne w latach 1941–1941 na okupowanych terenach Związku Radzieckiego i w 1944 roku na Słowacji.

Wykłady wtorkowe

Niemiecki kolonializm w perspektywie globalnej

Ostatni wykład z jesiennego cyklu 2013 roku wygłosił 4 lutego 2014 roku prof. Sebastian Conrad (Wolny Uniwersytet w Berlinie). We wprowadzeniu zwrócił uwagę na to, że generalnie dzieje imperiów kolonialnych traktowane są jako wstęp do historii globalizacji, a w sposób szczególny dotyczy to Imperium Brytyjskiego. Mimo to interpretacja historii kolonialnej jako takiej odbywa się w ramach historii narodowej. Szczególnie w wypadku Niemiec traktowano Rzeszę i kolonie jako oddzielne jednostki. Poza tym dominował ogląd „od wewnątrz na zewnątrz”. Conrad zaś chciałby podjąć próbę zrozumienia i zinterpretowania historii kolonialnej w perspektywie historii globalnej. W swoim wykładzie mówca przedstawił następujące argumenty. Po pierwsze: kolonializm miał miejsce nie tylko na terenach zamorskich, ale i w samych Niemczech oraz w Europie, głównie w Europie Wschodniej. Po drugie: praktykowano go także poza obrębem terytoriów powierniczych, a więc poza oficjalnymi koloniami. Po trzecie: historia Niemiec jest częścią globalnej historii kolonialnej. Wydarzenia w koloniach

wpływały na nią, wywoływały zjawiska retroaktywne, rozgrywały się w ramach globalnych struktur kolonialnych. Swoje tezy rozwinął poruszając trzy kwestie: naród a imperium, przepływ wiedzy i polityka ludnościowa. Mówił np. o roli Niemców zagranicą i powstaniu niemieckiej diaspory. Naród niemiecki oderwał się wówczas od ściśle ograniczonego terytorium. Omówił międzynarodowe wytwarzanie wiedzy. Niemcy były wówczas włączone do globalnej sieci przepływu informacji. Wiedza o koloniach powstawała w kontekście międzynarodowym. Conrad przedstawił przedsięwzięcia z dziedziny polityki ludnościowej i ówczesne przemyślenia na temat osadnictwa i przestrzeni życiowej. Poza czynnikami natury geopolitycznej i ideologicznej istotną rolę odgrywały w tej dziedzinie czynniki ekonomiczne i взгляд na rynek pracy.

Podsumowując swoje wywody Conrad stwierdził, że synchroniczne (imperialne) konteksty są ważne dla zrozumienia niemieckiej historii i należy prowadzić badania wystrzegając się ściśle narodowych interpretacji. Podkreślił jednak, że lokalne konteksty pozostają ważne i także powinny się znajdować w centrum zainteresowania. Są one jednak, począwszy od XIX wieku, rozpoznawalne tylko w globalnych ramach jako specyficzne zjawiska. W sumie mieliśmy już wówczas do czynienia ze zglobalizowanym światem, którego struktury stworzył kolonializm.

Przekaz kulturowy pomiędzy Saksonią, Neapolem i Hiszpanią?

Dnia 27 maja 2014 roku, w ramach wtorkowych wykładów NIH, wystąpiła w Warszawie prof. Helen Watanabe-O'Kelly z Uniwersytetu w Oxfordzie z referatem „Przekaz kulturowy pomiędzy Saksonią, Neapolem i Hiszpanią? Przypadek Marii Amalii, księżniczki saskiej, królowy polskiej, królowej Obojga Sycylii, królowej Hiszpanii (1724–1760)”. Prof. Watanabe kieruje finansowanym w ramach programu HERA projektem „Marrying Cultures. Queens Consort and European Identities 1500-1800”, w którym uczestniczy również NIH w Warszawie. Projekt zakłada, że badaczki i badacze ze Szwecji, Polski, Niemiec i Anglii przeanalizują wspólnie w latach 2013–2016 jak dalece królewska narzeczona działała na swoim nowym dworze jako podmiot lub narzędzie zmian kulturowych i innowacji oraz na ile miała możliwość ich przyspieszenia. W tym wypadku zajął się problemami z zakresu transferu kulturowego, badań sieci i gender. Wybrane przykłady z trzech stuleci mają stworzyć europejską mapę, która nie bazuje na granicach państw narodowych. Prof. Watanabe pokazała na podstawie swoich badań dotyczących polskiej i saksońskiej księżniczki Marii Amalii możliwości, jakie miała młoda, błyskotliwa dama, która mogła się rozwijać w nowo stworzonym (częściowym) królestwie, pod nieobecność (dominującej) teściowej. Dzięki jej wsparciu powstała na przykład w Capodimonte manufaktura porcelany, która po wyjeździe pary królewskiej została zabrana do Hiszpanii. Maria Amalia miała również istotny wpływ na rozwój kultury muzycznej w Neapolu, powstał Teatr Świętego Karola, z dworu na dwór wędrowali kompozytorzy tacy jak Hasse. Tu pojawiają się punkty stykowe z innym projektem HERA, który odnosi się do wędrowek muzyków we wczesnych dziejach nowożytnych. Chodzi zatem nie tylko o ogólne kontakty handlowe i kulturalne, lecz także o wza-

jemne oddziaływanie na siebie rozmaitych zjawisk. Np. podczas gdy z Saksonii pochodził know how w dziedzinie tworzenia manufaktur, to z kolei Pompeje miały wpływ na dobór motywów przy malowaniu porcelany w Miśni. Do badań wiele wniesić może tu obszerna korespondencja. Projekt jest przykładem, jak blisko mogą współpracować ze sobą historycy, historycy literatury i muzyki, archiwiści, a przede wszystkim muzea.

Publikacje

Historia ciała

Wspólnie z wydawnictwem Neriton Verlag Niemiecki Instytut Historyczny w Warszawie wydał w swoim cyklu „Klio w Niemczech” polskie tłumaczenie studium Barbary Duden „Historia ciała. Lekarz z Eisenach i jego pacjentki około 1730 roku”. Publikacja ta, której prekursorką była praca doktorska napisana na Uniwersytecie Technicznym w Berlinie, analizuje historie chorób pacjentek, które około 1730 roku sporządził lekarz z Eisenach Johannes Pelargius Storch. Jest to swego rodzaju ośmiotomowy, obszerny dziennik gabinetu lekarskiego. Lekarz odnotowywał w nim szczegółowo dolegliwości pacjentek, zastanawiał się nad przyczynami chorób, zapisywanymi lekarstwami i ich działaniem. Autorka jednak nie traktuje dziennika jako źródła z dziedziny historii medycyny. Bardziej interesuje ją, w jaki sposób kobiety w owym czasie poznawały i postrzegały swoje ciało. Barbara Duden obrazuje na podstawie wyników swoich badań, jak bardzo różne są percepcja własnego ciała u kobiet w XVIII wieku i dzisiejsze wyobrażenia o własnym ciele i procesach chorobowych, jakie w nim zachodzą.

Barbara Duden, Historia ciała. Lekarz i jego pacjentki w osiemnastowiecznym Eisenach, [Klio w Niemczech, t. 19], Warszawa 2014, 265 str., 33 zł, ISBN 978-83-7543-305-0.

Terminy

Wykłady wtorkowe

30 września 2014, godz. 18.00, NIH w Warszawie

Prof. dr Jürgen Osterhammel

Prezentacja książki „Historia XIX wieku. Przeobrażenie świata”
[Die Verwandlung der Welt. Geschichte des 19. Jahrhunderts]

1 października 2014, godz. 17.00, Biblioteka Kórnicka, Pałac Działyńskich, Poznań **Prof. dr Jürgen Osterhammel** Prezentacja książki „Historia XIX wieku. Przeobrażenie świata”

28 października 2014, godz. 18.00, NIH w Warszawie

Prof. dr Rudolf Boch

„Wismut w radzieckim programie jądrowym. Wydobycie uranu w radzieckiej strefie okupacyjnej w Niemczech/NRD „ [Die Wismut im sowjetischen Atomkomplex. Uranbergbau in der SBZ/ DDR]

4 listopada 2014, godz. 18.00, Niemiecki Konsulat Generalny w Krakowie

Prof. dr Steven Aschheim „The Jews, World War I and its Aftermath”

5 listopada 2014, NIH w Warszawie

Prof. dr Steven Aschheim „The Jews, World War I and its Aftermath”

25 listopada 2014, godz. 18.00, NIH w Warszawie

Prof. dr Stephan Berger „Polityka pamięci i tworzenie miejsc pamięci w Europie - kilka koncepcyjnych rozważań i przykłady z praktyki“

[Erinnerungspolitik und die Produktion von Erinnerungsstätten in Europa – einige konzeptionelle Überlegungen und praktische Beispiele]

16 grudnia 2014, godz. 18.00, NIH w Warszawie

Prof. dr Sönke Neitzel „Nowe wojny - nowi żołnierze? Bundeswehra i działania wojskowe out-of-area od 1990 r.” [Neue Kriege – neue Soldaten? Die Bundeswehr und die out-of-area Einsätze seit den 1990er Jahren]

Inne wykłady

9 października 2014, Hamburg, Centrala Kształcenia Obywatelskiego we współpracy z NIH w Warszawie

Prof. dr Eugeniusz Cezary Król

70 lat Powstania Warszawskiego (AT) [70 Jahre Warschauer Aufstand]

10 października 2014, NIH w Warszawie Uroczysty wykład

prof. dr Miroslava Hrocha w związku z inauguracją nowego dyrektora **Prof. dr Miloša Řeznika** „Naród jako europejska osobliwość?” [Nation als europäische Besonderheit?]

3 grudnia 2014, NIH w Warszawie

Wykład/dyskusja panelowa we współpracy z Ambasadą Niemiec w Warszawie

Prof. dr Christopher Clark

„Lunatycy. Jak Europa wyruszyła na I wojnę światową.”

[Die Schlafwandler. Wie Europa in den Ersten Weltkrieg zog]

Konferencje

10–11 października 2014, Nidzica

„**Sierpień 1914 – I wojna światowa**” Konferencja we współpracy z Archiwum Głównym Akt Dawnych, Warszawa

30–31 października 2014, NIH w Warszawie „**Zmienione uwarunkowania historii i stosunki**“ **Zdjęcia rodzinne jako źródło historii wschodnioeuropejskiej 1944-1960 (część II)**
Warsztaty

6–7 listopada 2014, NIH w Warszawie „**Europa Wschodnia i I wojna światowa**”
Warsztaty wspólnie z uczelnianym kołem naukowym (Graduiertenkolleg) „I wojna światowa i kontrowersje porządku powojennego w Europie (1914–1923)” Uniwersytet Techniczny Berlin

4-5 grudnia 2014, NIH w Warszawie „**Sexual Violences. Incidents, Sources and Politics**”
Warsztaty

11–13 stycznia 2015, NIH w Warszawie „**You are what you wear**”. **German, Polish and Jewish Fashion and Identities in the Partioned Poland (1848-1918)** Warsztaty wspólnie z Instytutem Historii Żydów Niemieckich w Hamburgu

12–13 lutego 2015, IPN w Łodzi „**Łódź w Warthegau. Nowe perspektywy badawcze**” Konferencja wspólnie z Instytutem Pamięci Narodowej w Łodzi

14 lutego 2015, Łódź „**Prywatność w narodowym socjaliźmie**”
Warsztaty wspólnie z Instytutem Historii Współczesnej Monachium-Berlin

12–14 marca 2015, IPN w Warszawie „**Transitional Justice in Germany, Poland and the USSR from the 1930s-1950**”
Konferencja we współpracy NIH z Instytutem Pamięci Narodowej w Warszawie, Instytutem Historii Współczesnej Monachium-Berlin i Memoriałem w Moskwie

Personalia

Z dniem 1 kwietnia 2014 roku czeski historyk prof. dr hab. Miloš Řezník powołany został przez prezydenta Fundacji Maxa Webera, prof. dr hab. dr h.c. Heinza Duchhardta na stanowisko Dyrektora Niemieckiego Instytutu Historycznego w Warszawie. Miloš Řezník jest od 2009 roku profesorem europejskiej historii regionalnej na Uniwersytecie Technicznym w Chemnitz i do teraz pełnił funkcję prodziekana tamtejszego Wydziału Filozofii. Główny aspekt jego badań naukowych dotyczy historii Europy Środkowowschodniej. Interesują go przy tym w szczególności procesy identyfikacyjne, historia kultury XIX i XX wieku oraz wymiana elit w XVIII i XIX wieku. Jego kariera uniwersytecka rozpoczęła się w Czechach, gdzie studiował historię na Uniwersytecie Karola w Pradze. W latach 1995 do 1996 zatrudniony był w Ministerstwie Spraw Zagranicznych Republiki Czeskiej (referat Polski, Węgier i Słowenii), jako doradca ds. zagadnień politycznych, stosunków bilateralnych i transgranicznej współpracy z Polską. W 2001 roku Řezník zo-

stał pracownikiem naukowym Centrum Nauk Humanistycznych Historii i Kultury Europy Środkowowschodniej w Lipsku, a rok później przeniósł się na Uniwersytet Techniczny w Chemnitz, gdzie pełnił funkcję adiunkta, zajmując się europejską historią regionalną, ze szczególnym uwzględnieniem sasko-czeskiego pogranicza. Od 2009 roku jest przewodniczącym czeskiej sekcji Niemiecko-Czeskiej Komisji Historycznej, jak również zastępcą przewodniczącego Centrum Kompetencyjnego dla Europy Wschodniej i Środkowej w Lipsku.

Od marca 2014 roku dr Simone Simpson kieruje biblioteką NIH w Warszawie. Dr Simpson studiowała bibliotekoznawstwo naukowe, historię sztuki, historię współczesną i najnowszą oraz slawistykę w Lipsku i Dreźnie. W lutym 2006 roku uzyskała tytuł doktora po obronie pracy „Instrumentalizacja sztuki w NRD: dreźnieńska plastyka w przestrzeni publicznej lat pięćdziesiątych i sześćdziesiątych” na Uniwersytecie Technicznym w Dreźnie. Od 2002 do 2007 roku pracowała w Serwisie Informacyjnym i w dziale Sztuka po 1945 roku w Saksońskiej Bibliotece Krajowej, Państwowej i Uniwersyteckiej, a także przy projekcie Wzbogacanie katalogów w Państwowych Zbiorach Sztuki w Dreźnie.

Od stycznia 2014 roku dr Maciej Górny przebywa jako naukowiec na długoterminowym pobycie badawczym w Niemieckim Instytucie Historycznym w Warszawie. Dr Górny w latach 1995–1999 studiował historię, polonistykę, filozofię, slawistykę i hungarystkę w ramach Kolegium Międzywydziałowych Indywidualnych Studiów Humanistycznych Uniwersytetu Warszawskiego. Dr Górny obronił w Instytucie Historii Polskiej Akademii Nauk i w Berlińskim Kolegium Studiów Porównawczych Historii Europy doktorat nt. „Marksistowskie nauki historyczne krajów Europy Środkowo-Wschodniej wobec tradycji narodowych historiografii XIX wieku (w NRD, PRL i Czechosłowacji)”. W latach 2006–2010 był zatrudniony w Centrum Badań Historycznych Polskiej Akademii Nauk w Berlinie. Główny aspekt prowadzonych aktualnie przez pana Górnego badań osadzony jest w temacie badawczym NIH nr 4 (Przemoc i obca władza w XX wieku - „stulecie skrajności”) i realizowany w ramach projektu naukowego *Kultury historyczne Europy Środkowo-Wschodniej i Bałkanów w XX w.*

Od stycznia 2014 dr Anna Novikov jest naukowcem na długoterminowym pobycie badawczym w Niemieckim Instytucie Historycznym w Warszawie. Dr Novikov studiowała na Wydziale Historii i Nauk Politycznych Uniwersytetu Hebrajskiego w Jerozolimie. Niektóre fragmenty badawcze swoich studiów doktoranckich odbyła w NIH w Warszawie, w Instytucie Szymona Dubnowa Historii i Kultury Żydów w Lipsku i na Uniwersytecie Oksfordzkim. W roku 2013 obroniła na Uniwersytecie Hebrajskim w Jerozolimie pracę doktorską nt. „Between ‘Deutschland’ and ‘Polska’. The Clash of Identities in Interwar Eastern Upper Silesia”. Główny aspekt jej prowadzonych aktualnie badań osadzony jest w temacie badawczym NIH nr 3 (Tożsamość narodowa i ponadnarodowe powiązania) i realizowany jest w ramach projektu naukowego dot. tematyki: „*You Are What You Wear: German, Polish and Jewish Visual Identities through Fashion in the Partitioned Poland (1848–1918)*”.

Od stycznia 2014 mgr Urszula Zachara-Związek jest zatrudniona jako pracownik naukowy Niemieckiego Instytutu Historycznego w Warszawie w ramach projektu „Marrying Cultures. Queens Consort and European Identities 1500-1800”. Mgr Zachara-Związek studiowała historię i filologię klasyczną na Uniwersytecie Warszawskim. W 2013 roku uzyskała tytuł magistra historii. Główny aspekt jej aktualnych badań w NIH osadzony jest w temacie badawczym NIH nr 2 (Religia i polityka).

Dr Maren Röger, pracownik naukowy w temacie badawczym nr 4 (Przemoc i obca władza w „stuleciu skrajności”) w Niemieckim Instytucie Historycznym w Warszawie rozpoczęła w letnim semestrze 2014 profesurę wizytującą na Uniwersytecie w Hamburgu. Będzie tam wykladała współczesną i najnowszą historię Polski i Niemiec w ich europejskich odniesieniach. Podczas czteromiesięcznej nieobecności pani Röger w czasie semestru letniego zastąpi ją dr Michael Zok. Dr Zok studiował historię Europy Wschodniej i nauki polityczne na Uniwersytecie Philippsa w Marburgu i na Uniwersytecie Justusa Liebiga w Giessen, a następnie obronił pracę doktorską u prof. Petera Haslingera w Giesse. Główny aspekt jego obecnych badań to historia Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej.

Na koniec

Wizyta Prezydenta Niemieckiego Towarzystwa Badawczego

W dniu 18 lutego NIH odwiedził Prezydent Niemieckiego Towarzystwa Badawczego, profesor dr Peter Strohschneider. W trakcie wizyty pracownicy Instytutu poinformowali go o swoich badaniach oraz formach współpracy. Profesorowi Strohschneiderowi towarzyszyli dr Beata Konze-Thomas i dr Christian Schaich (oboje z NTB), jak również dr Mechthild Wagner (Wydział ds. Nauki i Badań Naukowych Ambasady Niemiec).

Renty za pracę w getcie – Bundestag korzysta z badań NIH w Warszawie

W grudniu 2012 roku Bundestag debatował na temat nowelizacji pochodzącej z 2002 roku Ustawy o rentach za pracę w getcie (ZRBG), która jest najnowszym elementem „zadośćuczynienia” za Holokaust. Stephan Lehnstaedt został wówczas zaproszony jako rzeczoznawca na obrady parlamentarnej Komisji Pracy i Spraw Socjalnych, i wygłosił referat na temat pracy w narodowosocjalistycznych gettach. W zeszłym roku opublikował on dłuższy artykuł na temat powstania i dziesięcioletniego okresu realizacji ZRBG, w którym opisał działania rządu

i administracji na podstawie akt, do których uzyskał wgląd na podstawie Ustawy o wolności informacji.

Gdy w tym roku Bundestag uchwalił dyskutowaną od półtora roku nowelizację ustawy, publikacja ta została wykorzystana podczas debaty plenarnej. Poseł Matthias Birkwald (Lewica – Die Linke) uzasadniał konieczność podjęcia działań legislacyjnych, posługując się wynikami badań Lehnstadedta: „Żydowskie ofiary zderzały się przez więcej niż dziesięciolecie z biurokratycznymi blokadami zakładów ubezpieczeń rentowych. Wyczerpująco opisał to warszawski historyk Stephan Lehnstaedt w artykule w czasopiśmie „Kwartalnik Historii Współczesnej” („Vierteljahreshefte für Zeitgeschichte”) w zeszłym roku. Ofiary cierpiały z powodu restrykcyjnej praktyki sądowej, gdy składały odwołania od odmów wypłacania rent. Rząd federalny i rządy krajowe nie zdały egzaminu jako instytucje nadzoru. Wiedziały bowiem o niedoskonałościach ustawy, niemniej odmawiały do chwili obecnej wprowadzenia do niej jakichkolwiek zmian, bo obawiały się obciążeń finansowych. [...] To historyczne podłoże uchwalanej dziś ustawy nie przynosi zaszczytu ani niemieckim rządcom federalnym tego okresu, ani zakładom ubezpieczeń rentowych”.

Order dla byłego dyrektora Niemieckiego Instytutu Historycznego w Warszawie profesora Rexa Rexheusera

Krzyż Kawalerski Order Zasługi Rzeczypospolitej Polskiej za zasługi na polu rozwoju polsko-niemieckiej współpracy naukowej wręczony został prof. Rex Rexheuserowi w dniu 24 marca w ambasadzie RP w Berlinie w obecności kolegów ze środowisk naukowych. Prof. Rex Rexheuser był Dyrektorem-Założycielem Niemieckiego Instytutu Historycznego w Warszawie i kierował nim w latach 1993–1998. Polski Ambasador, pan Jerzy Margański podkreślił w swym wystąpieniu, że „dzięki otwartości i życzliwości Profesora udało się stworzyć atmosferę partnerskiego dialogu między niemieckimi i polskimi historykami.” Odznaczenie to jest ponadto także wyrazem uznania dla trwającej już od ponad dwudziestu lat działalności Niemieckiego Instytutu Historycznego w Warszawie. Laudację na cześć prof. Rexheusera wygłosił Dyrektor Centrum Badań Historycznych Polskiej Akademii Nauk w Berlinie, prof. Robert Traba.

Pożegnanie dyrektora komisarycznego

Przez siedem miesięcy, od 1 września 2013 do 30 marca 2014 roku, Niemiecki Instytut Historyczny w Warszawie był komisarycznie zarządzany przez prof. emeritusa Horsta Möllera. W tym czasie komisaryczny dyrektor regularnie odwiedzał Instytut, wziął udział w jednym posiedzeniu Rady Naukowej, przewodniczył naradom pracowników naukowych, ze znanstwem i zaangażowaniem doradzał koleżankom i kolegom, wspomagał ich w ich różnorodnej pracy i przekazywał liczne sugestie. Prof. Möller, który w początkowym okresie istnienia NIH w Warszawie przez długi okres kierował jego Radą Naukową, a następnie przez kilka lat stał na czele NIH w Paryżu, miał tym razem kolejną okazję, by dzielić się swymi bogatymi doświadczeniami, tak,

aby wszystko, co działo się w NIH w okresie od odejścia prof. dr Eduarda Mühle do objęcia stanowiska przez prof. dr Miloša Řezníka nie zakłócało kontynuacji jego prac. Pan Möller został oficjalnie pożegnany 20 maja 2014 roku, w obecności pracowników, przez wicedyrektora, dr Ruth Leiserowitz. W swoim przemówieniu podziękowała mu ona w imieniu wszystkich pracowników i pracowników za jego niezmiernie zaangażowanie w pracy na rzecz NIH i bardzo dobrą współpracę z jego gremiami, która wszystkim na trwałe zapadnie w pamięć.

NIH w Warszawie na imprezie Prezydenta Federalnego Gaucka, upamiętniającej I wojnę światową

W dniu 27 czerwca 2014 roku, w przededniu setnej rocznicy zamachu w Sarajewie, Prezydent Federalny Niemiec, Joachim Gauck zorganizował na zamku Bellevue Dzień Pamięci i Spojrzenia w Przyszłość, w którym wziął udział także Maciej Górny z NIH w Warszawie. Główny aspekt Dnia tworzyły różnorodne europejskie wspomnienia I wojny światowej, rozwój Europy na przestrzeni minionych stu lat i międzynarodowy spektakl teatralny „Front”. Na spotkanie zaproszeni zostali goście z różnych państw, przedstawiciele instytucji kulturalnych, badacze historii współczesnej oraz reprezentanci świata polityki. Jednym z punktów programu była dyskusja panelowa, w ramach której historycy z Belgii, Francji, Wielkiej Brytanii, Chorwacji, Polski, Rosji i Turcji debatowali nad kwestią, jak w ich krajach wspomina się I wojnę światową i jaki istnieje wspólny horyzont doświadczeń. Polska reprezentowana była przez naukowca wizytującego w Niemieckim Instytucie Historycznym w Warszawie, dr Macieja Górnego, który wydał właśnie, wspólnie z Włodzimierzem Borodziejem, publikację pt. „Nasza wojna. Imperia, 1914–1916” [Unser Krieg. Imperien 1914–1916].

Górny zwrócił uwagę na przyczyny słabej obecności I wojny światowej w pamięci zbiorowej nie tylko w Polsce, ale także w Czechach, na Słowacji czy na Litwie. Do owych przyczyn zaliczył przede wszystkim problemy z utożsamieniem interesów narodów Europy Środkowo-Wschodniej z interesami imperiów, a następnie późniejszą monopolizację oficjalnej pamięci przez elitarne grupy działaczy politycznych (w polskim przypadku byli to legionści Józefa Piłsudskiego). Ostatnią i najistotniejszą przyczyną, jaką wymienił, był fakt, że jednym z efektów wojny stało się powołanie nowych państw narodowych w regionie. Z tego względu formuła „prakatastrofy XX wieku” (Urkatastrophe des 20. Jahrhunderts) niemal w ogóle nie odpowiadała nastrojom społecznym w Europie Środkowo-Wschodniej. Należałoby mówić raczej o wielkim wybuchu (Urknall), z którego wyłoniły się niepodległe państwa narodowe.